

УКРАЇНА

Автори: Олександр Сушко та Олена Пристайко

Столиця: м. Київ

Населення: 45.36 млн. осіб

ВВП за ПКС на душу населення: 8 560 дол. США

Джерело: Вищенаведені дані взято з бази даних Світового банку «Світові показники розвитку».

Країни перехідного періоду та узагальнені середні показники

	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
Демократичність управління на рівні центральної влади	4,75	4,75	5,00	5,00	5,50	5,75	5,75	6,00	6,00	5,75
Виборчий процес	3,00	3,00	3,50	3,50	3,50	3,75	4,00	4,00	3,50	3,50
Розвиток громадянського суспільства	2,75	2,75	2,75	2,75	2,75	2,75	2,75	2,50	2,25	2,25
Незалежність ЗМІ	3,75	3,50	3,50	3,50	3,75	4,00	4,00	4,25	4,00	4,00
Демократичність управління на рівні місцевих органів влади	5,25	5,25	5,25	5,25	5,50	5,50	5,50	5,50	5,50	5,25
Ефективність і незалежність судової системи	4,50	4,75	5,00	5,00	5,50	6,00	6,00	6,00	6,00	6,00
Рівень корупції	5,75	5,75	5,75	5,75	5,75	6,00	6,00	6,25	6,00	6,00
Інтегральний індекс демократії	4,25	4,25	4,39	4,39	4,61	4,82	4,86	4,93	4,75	4,68

ПРИМІТКА: Рейтинги, подані у звіті, є результатом консенсусу організації Freedom House, її наукових радників та авторів цього звіту. Погляди та висновки, викладені у цьому звіті, належать авторам. Оцінювання проведено за шкалою від 1 до 7, де 1 відображає найвищий рівень демократичного прогресу, а 7 – найнижчий. Інтегральний індекс демократії є середнім значенням оцінювання за всіма категоріями, що досліджувалися у звіті за даний рік.

КОРОТКИЙ ОГЛЯД

Україна пережила глибоку політичну кризу, спричинену російською агресією, що розпочалася після розгортання масових протестів, відомих під назвою «Євромайдан» або «Революція гідності». Їх наслідком стало повалення режиму тодішнього президента Віктора Януковича в лютому 2014 року. Проте незаконна анексія Криму Росією і напівприхована «гібридна війна» на Донбасі на Сході України перетворилися на заморожені конфлікти, а охоплені конфліктом території опинилися під фактичним контролем Росії.

В лютому за посередництва Німеччини і Франції між Україною і Росією була підписана «Мінська угода-2», якою було передбачено припинення вогню на Сході України, встановлено умови виведення військової техніки та визначено комплекс заходів для остаточного політичного врегулювання конфлікту між обома сторонами.¹ Підписання Мінської угоди-2 дещо послабило конфлікт на Сході України, проте всеосяжного припинення вогню було досягнуто лише у вересні, після повторної зустрічі представників Німеччини, Франції, України та Росії в Парижі. Повне виконання Мінських угод є складним завданням – і не лише через продовження порушення режиму припинення вогню на Донбасі, але й через різне тлумачення положень Мінських угод Росією та Україною, зокрема положень щодо проведення виборів на непідконтрольних українській владі територіях. Україна наполягає на тому, що будь-які такі вибори повинні відповідати основним критеріям, таким як безперешкодний доступ ЗМІ та спостерігачів, вільна діяльність політичних партій та забезпечення права голосу внутрішньо переміщеним особам (ВПО). Росія не погоджується з цими критеріями і відмовляється виконувати закріплену Мінськими угодами вимогу про виведення російських військ з території України. Зміни до Конституції, внесення яких вимагається згідно з Мінськими домовленостями, зокрема щодо надання особливого статусу окупованим районам Донецької і Луганської областей Донбасу, не знайшли підтримки в українському суспільстві і станом на кінець року так і не були прийняті Верховною Радою.

Попри переважне замороження конфлікту на Сході України, політичне життя в країні у 2015 році стабілізувалося і навіть намітився певний прогрес у проведенні комплексу реформ, що мають бути реалізовані в Україні для отримання нею статусу повністю демократичної правової держави. Президент Петро Порошенко посилив свої позиції частково завдяки недолікам своїх конкурентів; незважаючи на зменшення рівня довіри населення до нього, його рейтинг залишився найвищим серед провідних політиків в Україні.² Прем'єр-міністр Арсеній Яценюк втратив довіру населення, його політику підтримує всього 2-3 відсотки українців. Попри те, що внаслідок внесення змін до Конституції 2014 року було відновлено парламентсько-президентську форму правління, основні важелі влади досі зосереджені в руках президента. До складу правлячої коаліції у Верховній Раді спочатку входило п'ять політичних сил: «Блок Петра Порошенка», «Народний фронт» Арсенія Яценюка, «Самопоміч», «Радикальна партія», «Батьківщина». У вересні 2015 року з коаліції вийшла популістська «Радикальна партія».

25 жовтня відбулися вибори мерів міст і сільських та селищних голів та депутатів обласних, районних, міських, сільських та селищних рад. Партія Петра Порошенка стала лідером виборчих перегонів, набравши близько 19,4 відсотків голосів виборців. Вона також здобула перемогу на виборах Київського міського голови, тоді як в інших великих містах, таких як Харків, Одеса та Львів вибори виграли інші партії.

Рік приніс довгоочікувані кардинальні зміни, пов'язані з проведенням реформи місцевого самоврядування. У першій половині року близько 7 відсотків місцевих громад були добровільно об'єднані у більші, легше керовані територіальні громади. Проте проведення ширшої конституційної реформи децентралізації влади так і не знайшло підтримки серед населення через зв'язок цієї реформи з питанням реалізації Мінської угоди, а також із іншими нормами, які могли збільшити обсяг повноважень президента.

Громадянське суспільство залишилося найпотужнішим інструментом демократичних перетворень в Україні. Від створення офіційних рад і проведення незалежних адвокаційних

кампаній до участі у нових антикорупційних інституціях, впливове громадянське суспільство в країні відіграє вирішальну роль у проведенні реформ, спрямованих на розбудову функціональної демократії та верховенства права.

Україна має плюралістичне медіа-середовище, і в 2015 році відбулися позитивні зміни в законодавстві, покликані сприяти медіа-плюралізму, зокрема, були законодавчо закріплені вимоги щодо оприлюднення інформації про фактичних власників ЗМІ та відкриття офіційних реєстрів рухомого та нерухомого майна — обидва цих заходи стали важливими кроками на шляху до розкриття інформації про медіа-активи впливових бізнес-магнатів або «олігархів», які чинять вплив на політичне життя в Україні. Було створено нову суспільну телерадіокомпанію, а приватизація місцевих ЗМІ має допомогти позбавити місцеву владу контролю над медіа. Попри цей прогрес продовжує фіксуватися неприпустима кількість нападів на журналістів.

Також розпочата судова реформа, однак говорити про її успішність поки що зарано. В судах та прокуратурі спостерігається засилля корупції, заангажованості, непрофесіоналізму і непорядності. Проте запуск нової поліції у 2015 році та суттєві зміни в законодавстві, що регулює діяльність Генеральної прокуратури, розцінюються як кроки у правильному напрямку. Крім того, були створені нові антикорупційні інституції і прийнята нова національна стратегія боротьби з корупцією. Проте справжня боротьба, спрямована на реальне викорінення корупції, ще попереду.

Зміни, що відбулися у 2015 році:

- **Рейтинг демократичності управління на рівні центральної влади зріс з 6,00 до 5,75 балів** завдяки стабілізації політичної ситуації в державі та продовженню функціонування основних демократичних інститутів після конституційної та безпекової кризи минулого року.
- **Рейтинг демократичності управління на рівні органів місцевого самоврядування зріс з 5,50 до 5,25 балів** завдяки помітному прогресу у створенні нових місцевих громад відповідно до норм нещодавно прийнятого законодавства.

Як наслідок, рейтинг розвитку демократії поліпшився з 4,75 до 4,68 балів.

Перспективи на 2016 рік. Через російську агресію та незрілість національних демократичних інститутів Україна і далі стикатиметься з викликами, пов'язаними зі збереженням її державного суверенітету та територіальної цілісності. Втім, найважча криза, ймовірно, вже позаду, і країна матиме більше можливостей для проведення реформ та стимулювання відновлення економіки. Найбільшими викликами залишаються високий рівень корупції та слабкість інститутів, покликаних забезпечувати верховенство права. Коаліція більшості у парламенті охоплена внутрішніми чварами, і не можна виключати того, що у 2016 році може відбутися розпуск Верховної Ради і проведення позачергових парламентських виборів.

ОСНОВНИЙ ЗВІТ

Демократичність управління на рівні центральної влади

2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
4,75	4,75	5,00	5,00	5,50	5,75	5,75	6,00	6,00	5,75

- У 2015 році Україна загартувалася, переживши часи складних випробувань для української державності, пов'язані з військовим вторгненням і фактичною окупацією сходу країни Росією та незаконною анексією Криму. Усі ці події коштували Україні понад 10% від загальної чисельності її населення і близько 9% ВВП у 2014 році.³ Протягом року центральна влада опікувалася питанням Мінських переговорів з Росією. Внаслідок укладення Мінських домовленостей наприкінці лютого на Донбасі встановився хиткий режим припинення вогню, проте обстріли поновилися у вересні, після чого ситуація стабілізувалася знову. При цьому Київ, Москва та зовнішні сили, що виступали посередниками на переговорах у Мінську, не змогли досягнути консенсусу щодо черговості та змісту подальших кроків, а саме щодо проведення місцевих виборів в окупованих районах Донецької і Луганської областей, виведення російських військ з території цих областей та відновлення контролю над кордоном України з РФ з боку уряду України. Мінський процес також не вирішує питання з Кримом, а це означає, що, вірогідно, він так і залишиться під контролем Росії.
- Прем'єр-міністр Арсеній Яценюк і Кабінет міністрів, призначений у грудні 2014 року, залишилися при владі протягом року, незважаючи на політичну нестабільність та зростання рівня критики стосовно їхньої роботи. Повторний перехід до змішаної парламентсько-президентської форми державного правління відбувся після падіння режиму президента Віктора Януковича в лютому 2014 року, проте на практиці президент залишається ключовою політичною фігурою, і президент Петро Порошенко посилив свої позиції, користуючись владними повноваженнями у 2015 році.
- До складу правлячої коаліції, що сформувалася у Верховній Раді після проведення парламентських виборів у жовтні 2014 року, спочатку входило п'ять політичних сил: «Блок Петра Порошенка», «Народний фронт» Арсенія Яценюка, «Самопоміч», «Радикальна партія» і партія колишнього прем'єр-міністра Юлії Тимошенко «Батьківщина». У вересні 2015 року з коаліції вийшла популістська «Радикальна партія» на знак протесту проти передбачених Мінською угодою поступок російському агресору щодо особливого статусу окупованих територій Донбасу. Із різкою критикою на адресу влади часто виступають партії «Самопоміч» та «Батьківщина», особливо з питань децентралізації, рішення по Донбасу («Самопоміч») та тарифів на енергетичні послуги («Батьківщина»). Крім того, не існує внутрішньої єдності в лавах основних політичних партій. До складу партій «Блок Петра Порошенка» та «Народний фронт» входять як політики «старої гвардії», пов'язані з бізнесовими структурами та традиційною бюрократією, так і «нові обличчя» – депутати, зосереджені на створенні справжніх демократичних інститутів, розбудові верховенства права та потужних антикорупційних механізмів.⁴ Деякі нові члени парламенту з правлячих фракцій, розчаровані повільними темпами змін, почали відкрито висловлювати критику у бік президента, уряду, генерального прокурора та лідерів політичних партій, що займаються бізнесом. У листопаді 15 народних депутатів фракції «Блок Петра Порошенка» об'єдналися в антикорупційну платформу.⁵
- Основний політичний конфлікт у 2015 році розгорівся навколо одного з найвпливовіших українських олігархів – Ігоря Коломойського, жителя Дніпропетровська. Коломойський здобув популярність, підтримуючи у 2013-2014 роках революцію Євромайдану (так званий «Майдан») через власний телевізійний канал «1+1», став губернатором Дніпропетровщини

після закінчення революції, а пізніше зміг захистити область, коли проросійський сепаратизм, здавалося, охопив вже майже весь Схід України. Проте 25 березня 2015 року Порошенко звільнив Коломойського з посади голови Дніпропетровської обласної державної адміністрації за те, що той, зловживаючи службовим становищем з корисливих мотивів, спробував через своїх довірених осіб взяти під свій контроль державну нафтову компанію «Укрнафта».⁶ Навіть після звільнення Коломойський залишився основним супротивником Порошенка на політичній арені України. 31 жовтня силовики Служби безпеки України (СБУ) разом зі слідчими Генеральної прокуратури затримали Геннадія Корбана, лідера нової політичної партії «Українське об'єднання патріотів – (УКРОП)», яку фінансував Коломойський. Корбана було обвинувачено у вчиненні низки злочинів під час перебування на посаді заступника губернатора Дніпропетровської області у 2014 - 2015 рр.

- Через збройний конфлікт на Сході України і необхідність захищати країну від російського агресора, вперше в історії України посилену увагу привернув до себе військовий і безпековий істеблішмент. Проте, попри всю цю увагу, йому не вдалося здобути широку політичну підтримку в суспільстві. Натомість, близько десяти командирів добровольчих воєнізованих батальйонів стали помітними публічними фігурами, а деякі з них — наприклад, Семен Семенченко, Андрій Тетерук та Юрій Береза — отримали місця в парламенті.
- Радикали, які програли парламентські вибори, спробували розширити коло своїх прихильників, скориставшись невдоволенням суспільства політикою влади. 31 серпня член праворадикальної партії «Свобода», яка не пододала прохідний бар'єр до Верховної Ради у 2014 році, під час акції протесту кинув гранату у правоохоронців під стінами Верховної Ради, від якої загинуло чотири нацгвардійці. Члени парламентського крила радикальної групи «Правий сектор» (ДУК «Правий сектор») неодноразово вступали у сутички з правоохоронцями. Одна з таких сутичок сталася в липні у Мукачевому, коли під час перестрілки за участю членів даної організації було вбито трьох людей. У відповідь на цей інцидент влада розпочала репресії проти «Правого сектору», затримавши близько десяти його членів за різними обвинуваченнями.
- Було обмежено сполучення з Кримом, що перебуває під контролем Росії, шляхом запровадження відповідних заходів Україною (обмеження залізничного та автобусного сполучення) та міжнародною спільнотою (обмеження авіа- та морського сполучення). На практиці півострів контролюють ставленики Росії, які зневажають основні демократичні принципи і права людини. Кримські татари, які складають 13 відсотків населення Криму, а також усі інші, хто вважає анексію Криму незаконною, зазнають численних утисків та переслідувань з боку фактичних органів влади.
- Попри збереження політичних інститутів України конфлікт з Росією продовжив негативно позначатися на українській економіці, частково через знищення промислових об'єктів та падіння обсягів торгівлі. Згідно з даними уряду, у 2015 році ВВП впав на 10,4%, а інфляція склала 43,3%;⁷ при цьому національна валюта знецінилася ще більше: з 16 гривень за долар США на початку року до 23 гривень на кінець року. Уряд уклав угоду з Міжнародним валютним фондом щодо програми розширеного фінансування України і успішно розпочав реструктуризацію державного боргу перед приватними кредиторами. Росія відмовилася взяти участь у реструктуризації облігацій зовнішнього державного боргу України на суму 3 мільярди доларів США, і Україна не змогла здійснити виплати за цим боргом.⁸

Виборчий процес

2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
3,00	3,00	3,50	3,50	3,50	3,75	4,00	4,00	3,50	3,50

- 25 жовтня відбулися загальнонаціональні вибори мерів міст і сільських та селищних голів та депутатів обласних, районних, міських, сільських та селищних рад. Сім відсотків місцевих громад проводили вибори відповідно до нового адміністративно-територіального устрою, створеного реформою місцевого самоврядування, яку було розпочато у 2015 році (див. розділ «**Демократичність управління на рівні органів місцевого самоврядування**»). Загальна явка на виборах склала 46,6%, з дещо нижчим показником на сході та вищим – на заході країни.⁹ Вибори не проводилися на підконтрольних сепаратистам територіях Донбасу. Продовжилися переговори в рамках Мінського процесу з метою створення належних умов для проведення вільних і справедливих виборів на зазначених територіях. Відповідно до другого Мінського протоколу Україна наполягає на тому, що проведення виборів можливе, лише якщо критерії виборчого процесу відповідають критеріям Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), зокрема якщо забезпечується свобода доступу спостерігачів, ЗМІ та свобода участі українських політичних партій. Росія і проросійські сепаратисти продовжують чинити перешкоди вільному доступу.
- Вибори, які відбулися у жовтні, проводилися відповідно до нового Закону «Про місцеві вибори», який було прийнято в липні.¹⁰ Цей закон створює гібридну виборчу систему, яка поєднує в собі елементи мажоритарної і пропорційної виборчих систем. Експерти згодні в тому, що даний закон містить як позитивні, так і негативні сторони. Ним передбачено високий прохідний бар'єр для партій, які хочуть отримати місця в раді за пропорційною системою (5%). При цьому кандидати у депутати в одномандатних виборчих округах зможуть потрапити до ради, лише якщо прохідний бар'єр у відповідному виборчому окрузі чи області подолають їхні партії. Внаслідок цього деякі кандидати, які виграли виборчі перегони у своїх округах, так і не стали депутатами. Крім того, участь у виборах змогли взяти лише внутрішньо переміщені особи (ВПО), які були офіційно зареєстровані за новою адресою, тобто дуже незначний відсоток від загальної кількості ВПО. Система підрахунку голосів також виявилася доволі заплутаною, внаслідок чого у день виборів виникли деякі проблеми з підрахунком голосів.
- Вибори показали, що «Блок Петра Порошенка» залишається найпотужнішою політичною силою, ставши лідером виборчих перегонів у 14 з 25 областей, в яких проводилися вибори. Загалом до місцевих та обласних рад пройшло 8 417 представників БПП. «Батьківщина», від якої до місцевих рад потрапило 7 653 депутата, посіла друге місце на виборах. «Наш край», «помірно опозиційна» партія, яка де-факто є союзником Порошенка і переважно представлена на сході та півдні країни, отримала 4 397 місць, тоді як «Опозиційний блок», сформований з колишніх представників «Партії регіонів» Януковича, здобув 3 843 місця у місцевих радах.¹¹ Популістичні і радикальні партії отримали незадовільні результати у більшості областей.
- Чинні міські голови, що представляли на виборах різні політичні сили, були переобрані на свої посади у найбільших містах: Києві, Харкові, Одесі та Львові. В Києві посаду мера зберіг за собою Віталій Кличко – член партії «Блок Петра Порошенка». У другому найбільшому місті Харкові на посаду міського голови був переобраний Геннадій Кернес, колишній близький соратник Віктора Януковича, який здобув 63% голосів у першому турі виборів. Лідер партії «Об'єднання» Самопоміч» Андрій Садовий втретє став міським головою Львова, найбільшого міста на Заході України. Найскандальніше змагання за пост міського голови відбулося у Дніпропетровську, де Юрій Вілкул від «Опозиційного блоку» програв вибори Борису Філатову, представнику партії «УКРОП», яка тісно пов'язана з олігархом Ігорем Коломойським, звільненим у березні Порошенком з поста губернатора Дніпропетровщини.
- Місцеві вибори були визнані конкурентними і добре організованими; вони відбулися без системного використання адміністративного ресурсу, хоча і надходила інформація про використання політиками коштів місцевих бюджетів для фінансування власних передвиборчих кампаній по всій країні. Також були зафіксовані факти масового прихованого підкупу виборців шляхом роздачі продовольчих наборів малозабезпеченим громадянам. Якщо вартість подарунків не перевищує встановлений максимальний розмір, їх дарування не заборонене

українським законодавством.¹² Від декількох кандидатів надійшли скарги про суттєві порушення на виборах міського голови, зокрема в Одесі, Запоріжжі та Кривому Розі. Передвиборча кампанія відзначалася вкладенням у неї значних коштів та активним агітуванням, з масованим розміщенням політичної реклами на зовнішніх рекламних носіях та агітаційних роликів на телебаченні. Також під час передвиборчої гонки було помічено масове використання так званої «джинси», проплаченої політичної реклами, що розміщувалася під виглядом журналістських матеріалів. У підсумковому звіті Місії зі спостереження за виборами ОБСЄ зазначено, що «практично все висвітлення передвиборної кампанії у засобах масової інформації відбувалось на платній основі».¹³

- Серйозні проблеми виникли у Маріуполі і Красноармійську, містах, розташованих неподалік від лінії припинення вогню на Донеччині, де вибори були скасовані через підозру у підробці виборчої документації. Вибори у цих містах були перенесені на 29 листопада і відбулися без серйозних інцидентів. У деяких інших виборчих округах уздовж лінії припинення вогню на Донбасі вибори не проводилися з міркувань безпеки.
- У Криму 13 вересня російська окупаційна влада провела незаконні вибори до місцевого парламенту та муніципальних рад. Україна, так само як і міжнародна спільнота, не визнала результати цих виборів.

Розвиток громадянського суспільства

2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
2,75	2,75	2,75	2,75	2,75	2,75	2,75	2,50	2,25	2,25

- Громадянське суспільство залишається найпотужнішим інструментом демократичних перетворень в Україні. Після революції громадянське суспільство продовжує відігравати вирішальну роль у проведенні реформ, спрямованих на розбудову функціональної демократії та верховенства права. Неурядові організації (НУО) використовують різні практичні механізми участі у формуванні та здійсненні державної політики, зокрема такі як участь у роботі громадських рад, створених при органах влади, залучення до експертних груп, консультування з питань політики та безпосереднє проведення адвокаційних кампаній.
- Після зміни влади у 2014 році була відновлена діяльність громадських рад при міністерствах, інших центральних органах виконавчої влади, обласних адміністраціях та радах, а також виборчих округах. До складу деяких рад увійшло більше сотні представників НУО. Водночас, через брак довіри до «старих» громадських рад, найактивніші громадські мережі воліють працювати самостійно, будуючи нові канали зв'язку та проводячи адвокаційну роботу на різних рівнях. Деякі відомі активісти громадських організацій увійшли до складу Національної ради реформ, спеціального консультативно-дорадчого органу при Президентові України з питань впровадження та реалізації реформ.¹⁴ Громадські експерти також є членами Стратегічних дорадчих груп – ініціативи, покликаної сприяти уряду в розробці законодавства, стратегій та планів дій в рамках проведення реформ.¹⁵ При Кабінеті міністрів було створено Центр підтримки реформ як постійно діючий майданчик для комунікації між урядом та експертною спільнотою.¹⁶
- Найактивнішими організаціями громадянського суспільства, які чинять вплив на політику держави, є «Реанімаційний Пакет Реформ» (РПР), «Нова Країна» та «VoxUkraine». РПР має особливо вагомий вплив. Це громадська платформа, яка об'єднує провідні неурядові організації та експертів з усієї України та виконує функції координаційного центру з розробки та реалізації ключових реформ у пост-революційний період. Експерти РПР залучені майже до кожної сфери державної політики, в якій проводяться реформи.¹⁷

- Нормативно-правова база, що регулює діяльність організацій громадянського суспільства, переважно заохочує і сприяє їхньому розвитку. Громадські організації можуть легко отримати статус неприбутковості. Влада не перешкоджає законній діяльності НУО, проте зберігаються ознаки імітації реальної участі громадянського суспільства у прийнятті рішень, особливо на місцях.¹⁸
- Нормативно-правова база не містить норм, які б заохочували до здійснення благодійних пожертвувань та внесків у розвиток організацій громадянського суспільства з боку приватних донорів. Як наслідок, значна кількість організацій громадянського суспільства відчуває брак фінансування або залежить від зовнішніх донорів. Основними донорами НУО України є Агентство США з міжнародного розвитку (USAID), Європейський Союз (ЄС), Програма розвитку ООН (ПРООН) та український підрозділ Фондації «Відкрите суспільство», а також Міжнародний фонд «Відродження».¹⁹ Агентство США з міжнародного розвитку запровадило декілька програм для підтримки ОГС в Україні. Восени 2014 року ЄС запустив програму з загальним обсягом фінансування у 10 мільйонів євро (11 мільйонів доларів США) для підтримки зусиль громадянського суспільства у сфері проведення реформ; а чиновники ЄС оголосили, що обсяг фінансування у 2016 році буде збільшено.²⁰
- У 2015 році організації громадянського суспільства проводили успішну адвокаційну діяльність, спрямовану на підтримку змін до політики протидії корупції та забезпечення прозорості та підзвітності. Зокрема, за участі організацій громадянського суспільства були прийняті нові норми законодавства, що передбачали відкриття реєстрів прав власності, запровадження контролю за фінансуванням політичних партій, створення антикорупційних установ та регулювання діяльності суспільних мовників. Тиск з боку організацій громадянського суспільства забезпечив участь громадських активістів, пов'язаних із Майданом, у незалежних комісіях, наділених законодавством повноваженнями обирати керівництво та склад Національного антикорупційного бюро, Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та Національного агентства з питань запобігання корупції.²¹
- НУО продовжили активно долучатися до адвокаційної діяльності на підтримку реформування державної служби, енергетичного сектору, а також реформ прокуратури і судової системи. Зокрема, громадська організація Dixi Group успішно провела адвокаційну кампанію за прийняття Закону «Про ринок природного газу», що забезпечило відповідність законодавства України вимогам Третього енергетичного пакету ЄС, після чого виступила з закликами до створення незалежного регулятора в сфері енергетики.²² Дивовижним феноменом у постмайданний період залишаються неофіційні волонтерські рухи з допомоги ВПО,²³ пораненим, інвалідам, дітям та армії. Їхня діяльність фінансується переважно за рахунок краудфандингу, що є відносно новою практикою в Україні.
- Ще одним пріоритетним напрямком діяльності організацій громадянського суспільства стало врегулювання конфліктів та налагодження діалогу. В Одесі, Києві та Харкові організації громадянського суспільства організували круглі столи для сприяння діалогу між прихильниками та противниками Майдану. Найяскравішими прикладами цих ініціатив є процес встановлення діалогу в Одесі після пожежі у будівлі профспілки, що сталася 2 травня 2014 року під час сутичок між сепаратистами та проукраїнськими активістами, в якій загинуло 40 людей, а також діалог між прихильниками Майдану та колишніми співробітниками спеціального підрозділу «Беркут» у Києві, проведений за сприяння громадської організації «Простір гідності».²⁴ «Українська миротворча школа», комплексний проект з управління конфліктами за участі експертів та активістів, працює над розбудовою інституційних можливостей для зміцнення громадянського суспільства на території Донбасу.²⁵
- Громадянське суспільство стає більш розмаїтим. По мірі становлення громадських рухів за рівноправність ЛГБТ-спільноти (лесбіянок, геїв, бісексуалів та транссексуалів) та проти расизму, помітні також ознаки консолідації організацій, які пропагують гомофобію, ксенофобію, расову ненависть та інші прояви нетерпимості під приводом захисту

«традиційних цінностей». Деякі з них вирізняються агресивною поведінкою, одним із прикладів якої є фізичні напади на учасників організованого ЛГБТ-спільнотою «Маршу рівності», який відбувся 6 червня в Києві.²⁶ Позитивним зрушенням вважається те, що міліціонери стали на захист учасників маршу і що в ньому вперше на знак солідарності з ЛГБТ-спільнотою взяли участь народні депутати, а саме Сергій Лещенко та Світлана Заліщук.

- Профспілки та об'єднання роботодавців вирізняються слабкістю і часто залежать від інтересів олігархічних груп. Офіційно Головою Федерації роботодавців України досі залишається Дмитро Фірташ, олігарх, який в даний час проживає на території Австрії і щодо якого у Сполучених Штатах відкрито розслідування за підозрою у відмиванні грошей.²⁷
- Церква в житті Українців відіграє другорядну роль; більшість населення не надто цікавиться релігією. Московський патріархат Православної церкви втрачає свій вплив через підтримку ним Росії у війні.
- У Криму фактична влада позбавляє незалежні громадські організації права на свободу діяльності. Зокрема, постійно надходить інформація про переслідування кримських татар та їхніх організацій. Паралізовано діяльність Меджлісу, представницького органу кримських татар. Татарським лідерам, які переїхали на материкову частину України, заборонено в'їзд на півострів. Ті ж, хто залишився в Криму, зазнають арештів, зокрема було заарештовано заступника голови Меджлісу Ахтема Чийгоза.²⁸

Незалежність ЗМІ

2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
3,75	3,50	3,50	3,50	3,75	4,00	4,00	4,25	4,00	4,00

- В Україні існує плюралістичне медіа-середовище, основними недоліками якого залишаються безкарність за напади на журналістів та переважне перебування медіа у власності олігархів. Загалом громадяни мають вільний доступ до інформації та вільно висловлюють свої погляди, зокрема критику у бік влади, прикладом чого є висвітлення у ЗМІ перебігу передвиборної кампанії місцевих виборів у 2015 році.
- Конфлікт з Росією призвів до часткового обмеження свободи медіа. У 2014 році Україна заборонила трансляцію більшості російських телеканалів через поширення ними ворожого політичного пропаганди. Їх ретрансляція в ефірних та кабельних каналах заборонена, однак ця заборона не стосується інтернету та супутникового телебачення. Незграбною спробою влади, спрямованою на обмеження пропаганди, стало введення у вересні заборони на в'їзд на територію України низки російських медійників, які становили «загрозу національним інтересам». До санкційного списку також потрапили три журналісти британської телерадіокорпорації British Broadcasting Corporation (BBC), а також іспанські журналісти Антоніо Памплієга та Анхель Састре.²⁹ У відповідь на обурення міжнародної журналістської спільноти, наступного дня імена цих журналістів були виключені зі списку.
- Іншим приводом для занепокоєння стало зростання кількості фізичних нападів на журналістів. За результатами моніторингу медіа, за вісім місяців 2015 року було зафіксовано 36 випадків побиття журналістів і лише за фактом трьох з них було проведено ефективне розслідування. У квітні було вбито проросійського журналіста Олеса Бузину; за підозрою у його вбивстві було затримано і пред'явлено обвинувачення членам ультраправих угруповань. 2 жовтня співробітники СБУ тимчасово затримали журналістів програми антикорупційних розслідувань Михайла Ткача та Кирила Лазаревича.³⁰ У вересні група українських журналістів звернулася до уряду з проханням вжити заходів для проведення належного розслідування нападів на журналістів. Втім, у 2015 році кількість порушень прав журналістів зменшилася порівняно з 2014 роком.³¹

- Через засилля олігархічних груп на українському медіа-ринку продовжується неправомірне використання ЗМІ, зокрема телевізійних каналів, для обслуговування політичних та економічних інтересів їхніх власників. Зокрема, Ігор Коломойський використовував проти своїх конкурентів популярний телеканал «1+1», що перебуває в його власності, а экс-глава Адміністрації президента Януковича і лідер «Опозиційного блоку» Сергій Львовичкін використовує у власних інтересах свій телеканал «Інтер». Сам Петро Порошенко залишається власником одного з провідних телеканалів: попри те, що його «5 канал» посідає всього 15 місце за численністю аудиторії, він вважається одним із центральних майданчиків для висвітлення новин та аналізу політичної ситуації.³² Незважаючи на помітний вплив олігархічних груп у секторі друкованих ЗМІ, для нього характерно існування потужнішої конкуренції з боку дійсно незалежних видань, зокрема таких як «Новое время», «Комментарии», «Тижень», «Дзеркало тижня» та «Kyiv Post», які забезпечують збалансоване висвітлення політичних новин. Крім того, вагому роль на медіа-ринку відіграють незалежні онлайн-видання, такі як «Українська правда».
- У 2015 році відбулися позитивні зрушення у напрямку подолання структурних проблем медіа. 19 березня було прийнято Закон «Про суспільне телебачення і радіомовлення», який відповідає вимогам ЄС. Його імплементація очікується найближчим часом. Новостворену Національну суспільну телерадіокомпанію України очолив відомий журналіст Зураб Аласанія. Наглядова рада НСТУ складається з 17 членів – 8 від депутатських фракцій та 9 від різних громадських організацій.³³
- У 2015 році влада також вжила заходів для посилення прозорості інформації щодо власників медіа. 14 липня був прийнятий закон, який відкрив доступ до державних реєстрів, зокрема реєстрів нерухомості, іншого майна та транспортних засобів. Закон полегшує роботу журналістів, які займаються розслідуваннями, дозволяючи їм здійснювати пошук інформації про різні об'єкти нерухомості за назвою та адресою. Одразу після набрання чинності цим законом журналісти змогли отримати інформацію про об'єкти нерухомості, що перебувають у власності Порошенка, Януковича та багатьох інших нинішніх і колишніх високопосадовців. Проте журналістам не вдалося знайти в реєстрі інформацію про власність прем'єр-міністра Арсенія Яценюка.³⁴
- Ще один важливий крок до підвищення прозорості було зроблено 3 вересня, коли Верховна Рада прийняла закон, яким було встановлено вимогу про обов'язкове розкриття інформації про власників засобів масової інформації, у тому числі про кінцевих бенефіціарних власників.³⁵ Кожен суб'єкт інформаційної діяльності зобов'язаний оприлюднювати звіт про структуру своєї власності та відомості про фактичних власників, із зазначенням не лише юридичних, а й фізичних осіб. Крім того, законом заборонено володіння телерадіоорганізаціями юридичними чи фізичними особами, розташованими в офшорних зонах. У разі належної імплементації цей закон обмежить корупцію та тіньовий вплив олігархічних груп на свободу медіа, у тому числі на найпопулярніших телевізійних каналах.
- 24 листопада Верховна Рада прийняла закон про приватизацію друкованих ЗМІ, що перебувають у власності органів державної влади, інших державних органів та органів місцевого самоврядування. У разі його імплементації цей закон усуне архаїчний сегмент медіа-сектору, успадкований від комуністичної епохи: державні чи комунальні ЗМІ як знаряддя пропаганди в радянському стилі.³⁶ Представник ОБСЄ з питань свободи ЗМІ назвав цей закон «важливим кроком вперед у просуванні свободи ЗМІ та плюралізму в країні».³⁷

Демократичність управління на рівні місцевих органів влади

2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
5,25	5,25	5,25	5,25	5,50	5,50	5,50	5,50	5,50	5,25

- 2015 рік приніс важливі зміни, пов'язані з проведенням довгоочікуваної реформи місцевого самоврядування, хоча й відбувалися вони на тлі потужного зовнішнього тиску. Насправді комплексна реформа стала заручником війни на Сході України, оскільки процес децентралізації і пов'язане з ним внесення змін до Конституції відповідно до вимог лютневої Мінської угоди передбачають визнання «особливого статусу» окупованих територій. Голова Верховної Ради зазначив, що прив'язка реформи децентралізації до питання Донбасу була «однією з пасток, які нам розставили».³⁸
- 31 серпня Верховна Рада прийняла в першому читанні пакет змін до Конституції в частині децентралізації. Ці зміни надали місцевим радам право утворювати виконавчі органи, усунувши суттєву перепону на шляху до децентралізації. Іншими нормами було передбачено надання рівних прав усім місцевим громадам, а також наділення президента, представленого на місцях префектами, правом розпускати місцеві ради або скасовувати їхні рішення.³⁹ Відповідно до цих змін повноваження органів місцевого самоврядування на окупованих територіях мають регулюватися окремим законом. Попри те, що пакет змін до Конституції був схвалений Венеціанською комісією Ради Європи,⁴⁰ до кінця 2015 року Верховна Рада так і не проголосувала за остаточну редакцію цього проекту, і його остаточна доля невідома.
- Іншими важливими законами, які були прийняті наприкінці 2014 року – на початку 2015 року, були передані повноваження на місця і приділено більше уваги місцевим виборам, що відбулися в жовтні 2015 року. Прийнятими нормами передбачено бюджетну самостійність та фінансову незалежність місцевих бюджетів (грудень 2014 року), передано повноваження з виконання функцій архітектурно-будівельного контролю органам місцевого самоврядування (квітень 2015 року) та передбачено об'єднання (укрупнення) громад для формування спроможних і самодостатніх територіальних громад (лютий 2015 року). Відповідно до останнього закону очікувалося, що загальна кількість громад зменшиться з 11 000 на початку 2015 року до близько 1 500.⁴¹
- Проведення в жовтні місцевих виборів, передбачене прийнятою в липні новою редакцією Закону «Про місцеві вибори», саме по собі вважається частковим успіхом на шляху до демократизації місцевого самоврядування (див. розділ «Виборчий процес»). Проте Україна зіткнулася з труднощами при вирішенні проблем, спричинених військовими діями на сході країни, зокрема щодо забезпечення участі ВПО у виборах та проведення виборів на окупованих територіях чи навіть поблизу них. Основними перепонами для нормалізації життя і забезпечення нормальної роботи органів місцевого самоврядування на окупованих територіях залишається присутність російських військ і місцевих ополченців, підтримуваних російською армією.

Незалежність судової гілки влади

2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
4,50	4,75	5,00	5,00	5,50	6,00	6,00	6,00	6,00	6,00

- Як зазначено у відкритому листі Ради суддів, який в лютому було опубліковано у виданні «Дзеркало тижня», політична заангажованість, корупція, «законсервованість» системи, протидія змінам та очищенню, непрофесіоналізм та непорядність, ухвалення неправосудних рішень — ось перелік звинувачень, які постійно звучать на адресу українських суддів.⁴² Судова реформа розпочалася в рамках конституційної реформи 2015 року, але ще зарано відносити її до здобутків.
- Наприкінці 2014 року президент створив Раду з питань судової реформи, яку очолив заступник голови Адміністрації президента Олексій Філатов, а в 2015 році рада розробила стратегічний

план судової реформи, який передбачає внесення змін до Конституції. 4 вересня Конституційна комісія України направила відповідний законопроект до Венеціанської комісії. Також було подано альтернативну версію, яка передбачала тотальне очищення суддівського корпусу і перепризначення всіх суддів. Наприкінці жовтня Венеціанська комісія схвалила поміркований підхід до проведення судової реформи, стверджуючи, що тотальне звільнення всіх суддів може порушити принцип незалежності судової гілки влади.⁴³ Конституційні зміни були проголосовані в парламенті наприкінці грудня, після чого були направлені до Конституційного суду на висновок.

- У 2015 році Верховною Радою були прийняті або розглянуті декілька важливих законопроектів щодо судової гілки влади. В лютому був прийнятий Закон «Про забезпечення прав на справедливий суд», який запровадив порядок кваліфікаційного оцінювання суддів та перевірки їхньої професійної непідкупності, а також надав суддям право на звернення безпосередньо до Верховного Суду з заявою про перегляд рішень судів нижчої інстанції.⁴⁴ Також у лютому Верховна Рада прийняла закон, що передбачав об'єднання існуючих спеціальних підрозділів Міністерства внутрішніх справ та утворення на їхній базі єдиного універсального спеціального підрозділу міліції.⁴⁵
- Попри те, що Україна досі не ратифікувала Римський статут – міжнародний договір, яким було засновано Міжнародний кримінальний суд – в лютому 2015 року Верховна Рада прийняла декларацію про визнання юрисдикції цього суду щодо злочинів, вчинених у період Євромайдану та з початку російської агресії проти України. Завдяки цьому Україна отримала додатковий інструмент для притягнення до кримінальної відповідальності тих колишніх українських високопосадовців, яких було обвинувачено у вчиненні злочинів і які зараз перебувають поза межами України. Проте до кінця року жодних офіційних заходів для ратифікації Римського статуту так і не було вжито, і громадські організації висловили занепокоєння з приводу наявності у проекті змін до Конституції норми, яка може відтермінувати імплементацію Римського статуту ще на три роки.⁴⁶
- В липні Верховна Рада нарешті прийняла Закон «Про національну поліцію», робота якої одразу дала помітні результати. Реформа поліції стала взірцем проведення реформ в Україні у 2015 році.⁴⁷ Нові підрозділи дорожньої «патрульної поліції» на сьогоднішній день повноцінно працюють у чотирьох містах: Києві, Львові, Одесі та Харкові. Відбір і навчання майбутніх поліцейських зараз відбувається у понад 10 містах. 26 вересня стартував набір у поліцію в Слов'янську та Краматорську, найбільших містах Донеччини, визволених від проросійських бойовиків минулого року. Станом на кінець 2015 року в Україні налічувалося близько 10 000 поліцейських. Результати опитування, проведеного в Києві за підсумками перших трьох місяців роботи нової поліції, показали, що 80 відсотків населення задоволені роботою правоохоронних органів.⁴⁸
- 15 липня набрав чинності новий Закон «Про прокуратуру», після чого розпочався відкритий конкурс на зайняття посад у місцевих прокуратурах по всій країні.⁴⁹ Станом на кінець року довготривалий процес відбору нових прокурорів ще не завершився. Його наслідком має стати якісна і кількісна зміна особового складу цієї важливої структури. Положення цього закону, які регулюють порядок притягнення прокурорів до дисциплінарної відповідальності, порядок добору кандидатів на посади прокурорів і функціонування органів прокурорського самоврядування мають набути чинності 15 березня 2016 року. До кінця 2017 року загальна кількість прокурорських працівників в Україні має зменшитися з 18 до 10 тисяч.⁵⁰
- Досі зберігаються серйозні недоліки у здійсненні заходів, спрямованих на притягнення до відповідальності суддів, винних у вчиненні злочинів. Жодного суддю не було звільнено з посади відповідно до Закону «Про очищення влади». За словами директора Департаменту з питань люстрації Міністерства юстиції, це пояснюється тим, що в Україні звільнити суддю може лише орган, який його призначив, тобто Верховна Рада, а подати документи може лише Вища рада юстиції, яка була розформована в квітні 2014 року і досі не переобрана.⁵¹

Практично нічого не було зроблено для того, щоб притягнути до відповідальності олігархів, які підтримували режим Януковича, а також десятків тисяч дрібних злочинців, які його обслуговували. За словами заступника голови Громадської комісії з розслідування та попередження порушень прав людини в Україні, «інакше кажучи, нас запевняють, що вину за режим Януковича слід покласти на перших умовних 10 осіб. Решті або пропонують написати заяви на звільнення, або обіцяють люструвати, або дають чистий спокій».⁵²

- Українська влада не далеко просунулася в питанні повернення в країну незаконно виведених Януковичем і його оточенням коштів.⁵³ Держава не тільки не довела вину — вона досі навіть не має формалізованих обґрунтованих претензій до більшості осіб із команди Януковича. Як наслідок, Рада ЄС зняла санкції до окремих фігурантів санкційного списку і попередила про намір зняти санкції з інших осіб.⁵⁴
- Розслідування злочинів, вчинених працівниками правоохоронних органів під час Євромайдану, просувається вкрай повільно. В лютому з посади генерального прокурора було звільнено Віталія Ярему через незадоволення відсутністю результатів розслідування.⁵⁵ Його наступник Віктор Шокін незабаром також зазнав нищівної критики попри звітування Генеральної прокуратури про деякі успіхи у розслідуванні злочинів проти Майдану.⁵⁶ Незалежні експерти назвали роботу Шокіна окомизилуванням.⁵⁷ Один з експертів, народний депутат Сергій Лещенко, розкритикував його за «тотальну лояльність» президенту Порошенку.⁵⁸

Рівень корупції

2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.
5,75	5,75	5,75	5,75	5,75	6,00	6,00	6,25	6,00	6,00

- У 2015 році в Україні було прийнято новий антикорупційний закон, створено нові органи, покликані забезпечити реалізацію антикорупційної політики, і вжито заходів для підвищення прозорості фінансування політичних партій та державних закупівель. Проте досі мало що було зроблено для усунення факторів, які сприяють розвитку корупції, таких як надмірна зарегульованість економіки та зосередження влади в руках олігархічних кланів.
- В січні набув чинності новий Закон «Про Національне антикорупційне бюро України» (НАБУ), яке було офіційно утворене в квітні. Станом на 1 жовтня були обрані і стали до роботи перші 70 детективів НАБУ. Призначення директора НАБУ та антикорупційного прокурора було проведено на відкритій та прозорій конкурсній основі,⁵⁹ після чого бюро почало свої перші розслідування.⁶⁰
- 26 квітня набув чинності новий Закон «Про запобігання корупції», який передбачав створення Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК). До компетенції НАЗК належить затвердження правил етичної поведінки державних службовців, а також моніторинг і перевірка декларацій держслужбовців про майно та доходи. Станом на кінець року НАЗК ще не було повністю сформоване, тому поки що неможливо дати оцінку його роботі.⁶¹
- 29 квітня Кабінет міністрів затвердив державну програму щодо реалізації засад антикорупційної стратегії на 2015-2017 роки. Програма передбачає прийняття ряду законопроектів з таких питань, як лобіювання, захист інформаторів, відкриття реєстрів деяких держпідприємств. Для усунення корупціогенної складової в діяльності виборних посадових осіб стратегія також вимагає перегляду виборчого законодавства та створення ефективних механізмів для усунення конфліктів інтересів. Антикорупційна стратегія також передбачає створення відкритого реєстру підприємств, у яких частка держави перевищує 50%, а також оприлюднення інформації про державні закупівлі до червня 2016 року.⁶²

- У жовтні Верховна Рада прийняла закон про фінансування політичних партій, яким передбачено фінансування партій з держбюджету та встановлена вимога про обов'язкове подання фінансових звітів про всі доходи і витрати політичних партій.⁶³ Також було прийнято Закон «Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу до публічної інформації у формі відкритих даних».⁶⁴
- Продовжився процес реформування системи державних закупівель. У вересні було прийнято новий Закон «Про здійснення державних закупівель», яким встановлено вимогу про розкриття пропозицій конкурсних торгів, інформації про кінцевих бенефіціарних власників компаній-учасників та протоколів оцінки цінових пропозицій. Розпочала роботу пілотна система електронних державних закупівель під назвою «ProZorro», яка забезпечила підзвітність та прозорість процесу державних закупівель.⁶⁵ Проект отримав позитивну оцінку експертів.⁶⁶ Національна рада реформ повідомила, що станом на кінець року реформа державних закупівель виконана на 77%. Оцінювання ефективності системи державних закупівель здійснюватиметься, виходячи з середньої кількості учасників у процедурах закупівлі, частки процедур закупівель, де є учасники з різних регіонів України, кількості учасників закупівель в Україні з інших країн та частки конкурентних процедур закупівель.⁶⁷
- Незважаючи на проведення цих реформ, пересічні громадяни, український бізнес і міжнародні спостерігачі скептично налаштовані щодо успішності боротьби з корупцією в Україні. Представники бізнесу вважають корупцію головною проблемою, яку не вдалося вирішити владі,⁶⁸ що підтверджують результати опитування, проведеного в травні компанією «Ernst & Young».⁶⁹ Аналогічної думки дотримуються й пересічні громадяни, які за результатами іншого опитування стосовно головних чинників, які можуть роз'єднати українців, поставили на перше місце корумпованість влади (29%) та дії олігархів (29%) і вже потім – дії Росії (25%).⁷⁰
- Постійно лунають звинувачення в корупції на адресу українських високопосадовців. У Швейцарії ведеться розслідування за підозрою у відмиванні грошей та хабарництві щодо народного депутата Миколи Мартиненка, близького соратника прем'єра-міністра Арсенія Яценюка;⁷¹ колишній голова СБУ обвинуватив у відмиванні грошей та корупції соратника Порошенка Ігоря Кононенка.⁷²
- У грудні Верховна Рада прийняла новий Закон «Про державну службу», який передбачає комплексне реформування державного управління відповідно до демократичних стандартів, зокрема розмежування політичних та адміністративних посад, врегулювання статусу державного службовця, обов'язкове запровадження конкурсних процедур добору на державну службу та утвердження справедливих підходів до оплати праці державних службовців.⁷³ Проект Закону «Про службу в органах місцевого самоврядування», прийнятий Верховною Радою у першому читанні в квітні 2015 року, врегулює статус службовців органів місцевого самоврядування, забезпечує рівний доступ до служби в органах місцевого самоврядування і передбачає прозорий механізм прийняття на службу в ці органи. Законопроект очікує на остаточне затвердження.⁷⁴

АВТОРИ: ОЛЕКСАНДР СУШКО ТА ОЛЕНА ПРИСТАЙКО

Д-р Олександр Сушко є науковим директором Інституту євроатлантичного співробітництва у Києві, Україна. Д-р Олена Пристайко є виконавчим директором Офісу зв'язку українських аналітичних центрів у Брюсселі, Бельгія.

- ¹ “Package of Measures for the Implementation of the Minsk Agreements,” Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), 12 February 2015, <http://www.osce.org/cio/140156>
- ² “На президентських виборах Порошенко знову переміг би Тимошенко” [At presidential elections Poroshenko would win again over Tymoshenko], Dzerkalo Tyzhnya, 16 October 2015, <http://dt.ua/POLITICS/na-prezidentskih-viborah-poroshenko-znovu-peremig-bi-timoshenko-188178.html>
- ³ “Україна в 2014 році втратила третину ВВП—експерт” [Ukraine lost 1/3 of GDP in 2014—expert], Finance.UA, 26 October 2014, <http://news.finance.ua/ua/news/-/336785/ukrayina-v-2014-rotsi-vtratyla-tretynu-vvp-ekspert>
- ⁴ “Скандал в БПП: депутати ссоряться из-за бизнес-схем во фракції” [Scandal in the Poroshenko Bloc: Deputies quarrel over business schemes in the faction], Liga.net, 24 November 2015, <http://news.liga.net/news/politics/7369935-skandal-v-bpp-deputaty-soryatsya-iz-za-biznes-skhem-vo-fraktsii.htm>
- ⁵ “У БПП з’явиться внутрішньофракційна група” [In-faction group will appear in the Poroshenko Bloc] Ukrayinska Pravda, 24 November 2015, <http://www.pravda.com.ua/news/2015/11/24/7090068/>
- ⁶ “Порошенко звільнив Коломойського” [Poroshenko fired Kolomoyskyu], 24TV, 25 March 2015, http://24tv.ua/poroshenko-zvlniv-kolomoyskogo_n558040
- ⁷ “Економіка України в 2015 году скоротилась на 10,4%” [Economy of Ukraine has declined by 10.4 percent], Lb.ua, 2 February 2016, http://economics.lb.ua/state/2016/02/02/326937_ekonomika_ukraini_2015_godu.html?utm_source=local&utm_medium=cpm&utm_campaign=lenta
- ⁸ Natasha Doff and Kateryna Choursina, “Ukraine Defaults on \$3 Billion Bond to Russia,” Bloomberg, 18 December 2015, <http://www.bloomberg.com/news/articles/2015-12-18/ukraine-defaults-on-3-billion-russia-bond-as-court-battle-looms>
- ⁹ “ЦВК оприлюднила дані щодо явки на виборах” [CVK released the turnout data for the elections], DEPO, 26 October 2015, http://www.depo.ua/ukr/elections_2015/tsvk-oprilyudnila-dani-shchodo-yavki-na-viborah-26102015050500
- ¹⁰ “Закон України про Місцеві вибори” [Law of Ukraine on local elections], Verkhovna Rada, 14 July 2015, <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/595-19>
- ¹¹ “Підсумки виборів-2015 по партіях. Всі результати (ІНФОГРАФІКА)” [Elections outputs-2015, by party. Infographics], Depo.ua, 12 November 2015, http://www.depo.ua/ukr/elections_2015/pidsumki-viboriv-2015-po-partiyah-vsi-rezultati-infografika--12112015130300
- ¹² “Ukraine Local Elections, 25 October and 15 November, OSCE/ODIHR Election Observation Mission Final Report,” OSCE, 19 February 2016, pp. 17–18, <http://www.osce.org/odihr/elections/ukraine/223641?download=true>
- ¹³ Ibid. P. 1.
- ¹⁴ National Reforms Council website, <http://www.reforms.in.ua/>
- ¹⁵ “Strategic Advisory Groups: Promoting Reforms in Ukraine,” International Renaissance Foundation, 19 June 2014, <http://www.irf.ua/en/knowledgebase/news/spriyannya-reformam-v-ukraini-rozpochinayut-robotu-strategichni-doradchi-grupi/>
- ¹⁶ Reform Support Center at the Cabinet of Ministers, <http://centre-reform.org/novini/>
- ¹⁷ Reanimation Package of Reforms website, <http://www.rpr.org.ua/en>
- ¹⁸ Olena Nechvidova, “Громадські слухання та їхня імітація” [Public hearings and their imitation], Zbruc, 10 December 2014, <http://zbruc.eu/node/30365>
- ¹⁹ “Civil Society and the Crisis in Ukraine,” OSCE, 4 March 2015, <http://www.osce.org/ukraine-smm/141046?download=true>
- ²⁰ “Speech of Commissioner Johannes Hahn at the Eastern Partnership Civil Society Forum 2015, Kyiv,” European Commission, 20 November 2015, http://europa.eu/rapid/press-release-SPEECH-15-6135_en.htm
- ²¹ For instance, “ВР обрала своїх представників у комісії з обрання антикорупційного прокурора” [Rada selected its representatives for the commission for the anticorruption prosecutor’s office], Ukrayinska Pravda, 17 September 2015, <http://www.pravda.com.ua/news/2015/09/17/7081694/>
- ²² “Naftogaz Welcomes Parliament’s Adoption of Natural Gas Market Law,” Naftogaz Ukraine, 9 April 2015, <http://www.naftogaz.com/www/3/nakweben.nsf/0/C70FE8F8EA278BBBC2257E220058DB59?OpenDocument&year=2015&month=04&nt=News&>

- ²³ For information on nongovernmental organizations involved in assisting displaced persons in Ukraine, see the International Organization for Migration website, <http://www.iom.org.ua/ua/dopomoga-vymushenym-pereselencyam-i-gromadam-yaki-zaznaly-naslidkiv-konfliktu>
- ²⁴ “Civil Society and the Crisis in Ukraine,” OSCE.
- ²⁵ Ukrainian Peacebuilding School, <http://peace.in.ua/>
- ²⁶ “У Києві невідомі напали на ‘Марш рівності’” [In Kyiv unidentified people attacked the ‘Dignity Rally’], UkrMedia, 6 June 2015, <https://ukr.media/ukrain/237954/>
- ²⁷ “Dmytro Firtash Calls Off Visit to Ukraine Employers’ Congress,” Euronews, 3 December 2015, <http://www.euronews.com/2015/12/03/arrest-threat-forces-dmytro-firtash-to-cancel-visit-to-ukraine-employers/>
- ²⁸ “Переслідування татар в окупованому Росією Криму” [Repressions against Tatars in Crimea occupied by Russia], Voice of America, 23 March 2015, <http://ukrainian.voanews.com/content/tatars-crimea/2691593.html>;
“Срок ареста Ахтема Чийгоза в Криму продлили до одного года” [Term of arrest of Akhtem Chiygoz extended to one year], LB.ua, 17 November 2015, http://lb.ua/news/2015/11/17/321201_srok_aresta_ahtema_chiygoza_krimu.html
- ²⁹ Alec Luhn, “Ukraine Bans Journalists Who ‘Threaten National Interests’ from Country,” Guardian, 16 September 2015, <http://www.theguardian.com/world/2015/sep/16/ukraine-president-bans-journalists-from-country>
- ³⁰ “Прокуратура відкрила справу проти співробітників СБУ через напад на журналістів програми ‘Схеми’” [Prosecutor service opened a case against SBU because of attack on journalists of the program ‘Scheme’], Telekritika, 15 October 2015, <http://www.telekritika.ua/pravo/2015-10-15/112207>
- ³¹ “Розслідуйте напади на журналістів і зупиніть агресію” [Investigate attacks against journalists and stop aggression], Media Sapiens, 16 September 2015, http://osvita.mediasapiens.ua/media_law/government/rozsliduyte_napadi_na_zhurnalistiv_i_zupinit_agresiyu/
- ³² “Які канали найчастіше дивились українці у січні: рейтинг” [Which channels did Ukrainians watch in January: ratings], Ridna Kraina, 30 January 2015, <http://ridna.ua/2015/01/yaki-kanaly-najchastishe-dyvylis-ukrajintsi-u-sichni-rejtynh/>
- ³³ “Approved the Members of the Supervisory Board of the National Public Broadcasting Company of Ukraine: Eight Representatives from the Public and MPs,” It’s Ukraine, 18 December 2015, <http://en.reporter-ua.ru/approved-the-members-of-the-supervisory-board-of-the-national-public-broadcasting-company-of-ukraine-eight-representatives-from-the-public-and-mps.html>
- ³⁴ “Відкриті реєстри: про власність Яценюка інформації нема” [Open registers: No information on Yatsenyuk], Deutsche Welle, 7 October 2015, <http://www.dw.com/uk/відкриті-реєстри-про-власність-яценюка-інформації-нема/a-18765584>
- ³⁵ “OSCE Representative Welcomes Law on Transparency of Media Ownership in Ukraine as It Comes into Force,” OSCE, 1 October 2015, <http://www.osce.org/fom/187956>
- ³⁶ “Рада ухвалила закон про роздержавлення преси” [Rada approved the law on media privatization], Media Sapiens, 24 November 2015, http://osvita.mediasapiens.ua/media_law/law/rada_ukhvalila_zakon_pro_rozderzhavlennya_presi/
- ³⁷ “OSCE Media Freedom Representative Welcomes Print Media Privatization Law in Ukraine,” OSCE, 24 November 2015, <http://www.osce.org/fom/203431>
- ³⁸ “Гройсман назвав ‘фейком’ особливий статус Донбасу у переписанній Конституції” [Groysman called a special status of Donbas in the new constitution ‘fake’], Dzerkalo Tyzhnya, 6 August 2015, http://dt.ua/POLITICS/groysman-nazvav-feykom-osobliivy-status-donbasu-u-zminah-do-konstituciyi-180918_.html
- ³⁹ “Ukraine Reform Monitor: October 2015,” Carnegie Endowment for International Peace, 5 October 2015, <http://carnegieendowment.org/2015/10/05/ukraine-reform-monitor-october-2015/iik7>
- ⁴⁰ “У ‘НФ’ заявили про схвалення Венеціанської комісією остаточної редакції проекту децентралізації” [People’s Front: Venice Commission has approved the final version of the draft law on decentralization], Dzerkalo Tyzhnya, 9 July 2015, http://dt.ua/POLITICS/u-nf-zayavili-pro-shvalennya-venecianskoyi-komisiyeyu-ostatochnoyi-redakciyi-proektu-decentralizaciyi-178373_.html
- ⁴¹ “Decentralization Reform,” National Reforms Council, <http://reforms.in.ua/en/reforms/decentralization-reform>
- ⁴² “Відкритий лист Ради суддів України” [Open letter to the Council of Judges of Ukraine], Dzerkalo Tizhnya, 6 February 2015, http://gazeta.dt.ua/LAW/vidkritiy-list-radi-suddiv-ukrayini-_.html
- ⁴³ “Opinion on the Proposed Amendments to the Constitution of Ukraine regarding the Judiciary as Approved by the Constitutional Commission on 4 September 2015,” Venice Commission, 26 October 2015, [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2015\)027-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2015)027-e)
- ⁴⁴ “Judicial Reform,” National Reforms Council, <http://reforms.in.ua/en/reforms/judicial-reform>

- ⁴⁵ “Law Enforcement Reform,” National Reforms Council, <http://reforms.in.ua/en/reforms/law-enforcement-reform>
- ⁴⁶ “Ukraine’s Leaders Continue to Stall on International Criminal Court,” Kharkiv Human Rights Protection Group, 17 December 2015, <http://khpg.org/en/index.php?id=1449961241>
- ⁴⁷ Index of Reform Monitoring, “Release 15, Monitoring Period: July 20–August 2, 2015,” VoxUkraine, http://imorevox.in.ua/wordpress/wp-content/uploads/2015/05/IMoRe-report2015_08_02_ENG.pdf
- ⁴⁸ “Зрада на марші” [Betrayal on the march], blog of Arsen Avakov, Ukrayinska Pravda, 6 October 2015, <http://blogs.pravda.com.ua/authors/avakov/5613f0c993044/>
- ⁴⁹ “Прогрес у реформах у липні 2015 року” [Progress on reforms in July 2015], Ukraine Crisis Media Center, 3 August 2015, <http://uacrisis.org/ua/30417-progres-u-reformah-u-lipni-2015-roku>
- ⁵⁰ “Через півтора року в Україні буде в два рази менше прокурорів” [In 1.5 years the number of prosecutors in Ukraine will be halved], Dzerkalo Tyzhnya, 15 June 2015, <http://dt.ua/POLITICS/cherez-pivtora-roku-v-ukrayini-bude-v-dva-razi-menshe-prokuroriv-175916.html>
- ⁵¹ “За 1,5 роки в Україні не змогли люструвати жодного суддю” [Over 1.5 years, not a single judge in Ukraine was lustrated], Dzerkalo Tyzhnya, 11 July 2015, <http://dt.ua/UKRAINE/za-1-5-roki-v-ukrayini-ne-zmogli-lyustruvati-zhodogo-suddyu-178556.html>
- ⁵² “Санкції проти режиму Януковича: злочинно змарнований час” [The sanctions against Yanukovich’s regime: Time that was criminally wasted], Dzerkalo Tyzhnya, 27 March 2015, <http://gazeta.dt.ua/internal/sankciyi-proti-rezhimu-yanukovicha-zlochynno-zmarnovaniy-chas-.html>
- ⁵³ “Яценюк просить ГПУ і суди конфіскувати \$ 1,4 млрд Януковича і його оточення” [Yatsenyuk requests the Prosecutor General’s Office and courts to confiscate \$1.4 billion from Yanukovich and his circle], Dzerkalo Tyzhnya, 12 May 2015, <http://dt.ua/UKRAINE/yacenyuk-prosit-gpu-i-sudi-konfiskuvati-1-4-mlrd-yanukovicha-i-yogo-otochennya-172334.html>
- ⁵⁴ “Санкції проти режиму Януковича: злочинно змарнований час” [The sanctions against Yanukovich’s regime: Time that was criminally wasted], Dzerkalo Tyzhnya, 27 March 2015, <http://gazeta.dt.ua/internal/sankciyi-proti-rezhimu-yanukovicha-zlochynno-zmarnovaniy-chas-.html>
- ⁵⁵ “Ukraine Parliament Agrees to Dismissal of Top Prosecutor,” Reuters, 10 February 2015, <http://www.reuters.com/article/us-ukraine-crisis-poroshenko-idUSKBN0LE0M620150210>
- ⁵⁶ “Злочини проти Майдану: результати розслідування” [Crimes against Maidan: Results of investigation], Prosecutor General’s Office, 25 November 2015, http://www.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_c=view&_t=rec&id=165726
- ⁵⁷ “Діяльність ГПУ на чолі з Шокиним є окупаційним—Каленюк” [Activity of the PGO headed by Shokin is window dressing—Kalenyuk], Radio Svoboda, 22 November 2015, <http://www.radiosvoboda.org/content/article/27371551.html>
- ⁵⁸ “Кінець миссії Шокина” [The end of Shokin’s mission], blog of Serhiy Leshchenko, Ukrayinska Pravda, 18 November 2015, <http://blogs.pravda.com.ua/authors/leschenko/564c4651713ce/>
- ⁵⁹ “ВР визначила порядок призначення і звільнення директора Антикорупційного бюро” [VR decided on the procedure of appointment and dismissal of director of the Anticorruption Bureau], Yevropeyska Pravda, 12 February 2015, <http://www.eurointegration.com.ua/news/2015/02/12/7030803/>
- ⁶⁰ “Sytnyk Says National Anti-Corruption Bureau of Ukraine Investigating 20 Cases,” Kyiv Post, 28 December 2015, <https://www.kyivpost.com/article/content/ukraine-politics/sytnyk-says-national-anti-corruption-bureau-of-ukraine-investigating-20-cases-progress-on-some-high-profile-cases-expected-in-january-2016-405142.html>
- ⁶¹ “National Agency for Prevention of Corruption,” National Reforms Council, <http://reforms.in.ua/en/reform/indicator/10639>
- ⁶² “Кабмін оприлюднив Антикорупційну стратегію України на 2015–2017 роки” [Cabinet of ministers revealed the anticorruption strategy of Ukraine for 2015–2017], Dzerkalo Tyzhnya, 12 May 2015, <http://dt.ua/POLITICS/kabmin-oprilyudniv-antikorupciynnu-strategiyu-ukrayini-na-2015-2017-roki-172376.html>
- ⁶³ “Legislation on Financing Political Parties and Election Campaigns,” National Reforms Council, <http://reforms.in.ua/en/reform/indicator/10641>
- ⁶⁴ “Draft Law on Access to Publicly Important Information,” National Reforms Council, <http://reforms.in.ua/en/reform/indicator/10642>
- ⁶⁵ Index of Reform Monitoring, “Release 7, Monitoring Period: July 23–August 5, 2015,” VoxUkraine, http://imorevox.in.ua/wordpress/wp-content/uploads/2015/04/IMoRe-report2015_08_02_ENG.pdf
- ⁶⁶ Index of Reform Monitoring, “Release 10, Monitoring Period: May 11–24, 2015,” VoxUkraine, http://imorevox.in.ua/wordpress/wp-content/uploads/2015/05/IMoRe-report2015_05_24_ENG.pdf

---

⁶⁷ “Public Procurement Reform,” National Reforms Council, <http://reforms.in.ua/en/reforms/public-procurement-reform>

⁶⁸ “В Європейській бізнес асоціації розкритикували Кабмін за відсутність реформ” [European Business Association criticized the cabinet of ministers for lack of reforms], Dzerkalo Tyzhnya, 25 June 2015, http://dt.ua/ECONOMICS/v-yevropeyskiy-biznes-asociaciyi-rozkritikuvali-kabmin-za-vidsutnist-reform-176995_.html

⁶⁹ “Corruption Getting Worse, Say Business People in Ukraine,” New Europe Investor, 21 May 2015, <http://www.neweuropeinvestor.com/news/ukraine-reforms-survey-10357/>

⁷⁰ “Українці вважають головними загрозами єдності країни корумповану владу, олігархів і Кремль” [Ukrainians believe the main threats to the unity of the country to be corrupt regime, oligarchs, and Kremlin], Dzerkalo Tyzhnya, 22 January 2015, http://dt.ua/POLITICS/ukrayinci-vvazhayut-golovnimi-zagrozami-yednosti-krayini-korumpovanu-vladu-oligarhiv-i-kreml-162064_.html

⁷¹ “Україна: МР Reveals Documents Detailing Bribery Case against Yatsenyuk Ally,” Organized Crime and Corruption Reporting Project, 30 November 2015, <https://www.occrp.org/en/daily/4662-ukraine-mp-reveals-documents-detailing-bribery-case-against-yatsenyuk-ally>

⁷² “Ukraine’s High Fliers Accused in Parliament of Black Market Payments for Private Jets,” bne Intellinews, 16 October 2015, <http://www.intellinews.com/ukraine-s-high-fliers-accused-in-parliament-of-black-market-payments-for-private-jets-500447448/?archive=bne>

⁷³ “Rada Adopted the Law on Civil Service,” It’s Ukraine, 10 December 2015, <http://en.reporter-ua.ru/rada-adopted-the-law-on-civil-service.html>

⁷⁴ “Adoption of the Law of Ukraine ‘On Service in Local Self-Government Bodies’ (new version),” National Reforms Council, <http://reforms.in.ua/en/reform/indicator/8974>